

Popülizmin ve Popülist Desteğın Sebeplerine Dair Görüşler

Remarks on the Causes of Populism and the Support for It

Ahmet Harun BİLGE¹

Öz

Popülist siyasetçilerin bilhassa son yıllarda dünya siyasetinde yükseliş kaydederek bazı ülkelerde iktidara gelmeleri, bazılarında ise güçlenerek iktidara gelme ümidi kazanmaları ve bu sayede ülke politikalarında ağırlıklarını hissettirmeleri; hukuk, siyaset bilimi ve iktisat başta olmak üzere pek çok alanın ilgisini bir anda popülizm kavramına yönlendirmiş bulunmaktadır. Bunun bir ürünü olarak bugün literatürde popülizmin doğuşunun, yerel ve küresel yükselişinin sebeplerini inceleyen çalışmalar kısa sürede hayli birikmiş durumdadır.

Tarihleri, siyasi sistemleri, kültürel yapıları gibi pek çok hususta hiç de benzeşmeyen pek çok ülkede popülizmin paralel olarak yükselişi, araştırmacıları bu siyasetin yükselişini tetikleyen ortak bir sebep aramaya yönlendirirken bazı araştırmacılar ise münhasıran belli bir bölge veya ülkedeki popülizm kavramının yükselişini incelemişlerdir.

Bu çalışmada popülizmin yükselişinin dünya çapındaki ortak sebebi olarak gösterilen globalleşme ve ekonomik eşitsizlikler kavramları incelenmiştir. Bunun yanında öfke, korku, toplu narsisizm gibi toplumlarda popülist tavra yol açan duygusal sebeplere de değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, Halk, Elitler, Küreselleşme, Ekonomik Eşitsizlik, Öfke, Korku, Toplu Narsistlik.

Abstract

In recent years, populist politicians have risen up in world politics. In some countries they came to power and in some countries became hopeful of coming to power, thus making their weight felt in their country's politics. This fact has suddenly attracted the interest of many fields to the concept of populism. As a result of this, studies in the concerned field examining the reasons for the emergence of populism and its local and global rise have accumulated in a short time.

¹ Araştırma Görevlisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, e-posta: ahbilge@fsm.edu.tr, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0003-4160-1294>

The parallel rise of populism in many countries, whose history, political systems, and cultural structures are not at all similar, led researchers to seek a common cause that triggered the rise of this policy. Some researchers also examined the rise of the concept of populism in a particular region or country exclusively.

In this study, we examined the concepts of globalization and economic inequalities, which are shown as the common agents of the rise of populism around the world. In addition, we also touched on anger, fear and collective narcissism which are shown as the emotional reasons that lead to populist attitude in societies.

Keywords: Populism, People, Elites, Globalisation, Economic Inequalities, Anger, Fear, Collective Narcissism.

1. GİRİŞ

Popülizm, son yıllarda siyaset biliminde en fazla ilgi gösterilen inceleme konuları arasındadır. Her ne kadar nispeten eski bir kavram olsa da bilinirliği ve etkisi on yıllarca mahalli olarak devam eden popülizm, zamanımızda adeta yeni bir hayat bularak kıta, ülke, kültür, sistem farkı gözetmeksizin dünyanın pek çok ülkesinde siyaseti etkisi altına almayı başarmıştır. Bugün gerek siyasi ve sosyal hayatı belirsizlikler ve çalkantılarla dolu olan ülkelerde gerekse de sisteminin oturmuşluğundan ve halkının demokratik bilincinden emin olan ülkelerde popülist siyaset iktidara ya gelmiş ya gelme ümidi beslemeye başlamıştır. Popülizm, Avrupa’da da yalnızca çeper ülkelerle sınırlı kalmamış, pek çok Batı Avrupa demokrasisini de etkisi altına almıştır.

Gerçekten de bilhassa 2008 dünya ekonomik krizinden hemen sonra Avrupa’da alternatif ekonomik ve siyasi fikirler ortaya çıkarak süratle yayılmıştır. (Barber, 2015; akt. Bugarcic ve Kuhelj, 2018, s.24) Neo liberal ekonomi politikalarının gitgide, ekonomik korumacılıkla sol sosyal refah politikalarını kaynaştıran çeşitli devletçi ilerlemeci modeller tarafından yerinden edildiği görülmektedir. (Applebaum, 2016; Orenstein, 2013; akt. Bugarcic ve Kuhelj, 2018, s.24) Buna paralel olarak siyasi liberalliğe de hoşgörüsüz ve otoriter yönetim biçimleriyle karşı çıkılmaktadır ki bunun temsilî demokrasilerdeki en etkili biçimi bugün popülizmdir. Fakat, popülistlerin oldukça kuvvetli olduğu Doğu ve Orta Avrupa’nın aksine Batı Avrupa’da popülistler henüz herhangi bir genel seçim kazanmamışlardır. Avusturya’da Heinz-Christian Strache’nin, Hollanda’da Geert Wilders’in, Fransa’da ise Marine Le Pen’in genel oyların çoğunluğunu alamamış olmalarının sebebi, Avusturya’da Van der Bellen, Fransa’da Emanuel Macron gibi, liberal demokratik değerleri taze bir enerjiyle savunan kişilerin güçlü siyasi cevaplarına bağlanmakta, ayrıca iktidardaki partilerin kendilerinin hala popülistlere karşı güvenilir bir tercih olduklarına halkı inandırmayı başardıkları ifade edilmektedir. (Bugarcic ve Kuhelj, 2018, s.27-28)

Popülizmin, bir ideoloji mi yoksa bir siyaset yapma biçimi mi olduğuna dair görüş farklılıkları temelinde muhtelif tanımları yapılmaktadır. Bununla birlikte popülizmin bugün üzerinde en çok ittifak edilen özellikleri şöyle sıralanabilir: (1) İnsanları, kendi içinde türdeş olan “halk” ve “seçkinler” (siyasi, ekonomik, kültürel, yargısal seçkinler gibi) olarak iki zümreye ayırmak. (2) Bu iki zümre (zayıf olan iyi ile güçlü olan kötü) arasında hasmâne bir ilişki olduğunun kabulü. (3) Halkın erdemli ve ahlaklı görülmesi, seçkinlerin ise bu faziletlerden mahrum kimseler olarak kötülenmesi. (4) Halk iradesinin kutsanması ve onun,

meşruiyetin dayandığı en üst ve nihai merci olarak konumlandırılması. (Spruyt, Keppens ve Droogenbroeck, 2016, s. 336; Bergh ve Kärnä, 2020, s.3)

Bugün literatürde, popülizmi doğuran küresel ve yerel sebepleri inceleyen hayli çalışma birikmiş durumdadır. Tarihleri, kültürleri, dinleri, dünyayı kavrayışları farklı olan çeşitli toplumlarda ve muhtelif sistemlerde popülizmin süratle yayılarak güç kazanması, araştırmacıları, bu siyasi tavrın ortak sebeplerini aramaya sevk etmiştir. Onlarca ülkede popülizme güç kazandıran, hatta onu iktidara taşıyan ortak sebep nedir? İşsizlik, kültür buhranı, toplumsal yozlaşma, göçmenler, dış tehdit gibi ülkeden ülkeye değişen popülist seçmen şikayetlerini ana sebep yahut sebeplerde toplamak mümkün müdür, mümkünse bunlar nelerdir? Bu çalışmada, kitleleri popülizme sevk eden buhranların genel maddi ve psikolojik sebepleri ele alınacaktır.

2. POPÜLİZM KAVRAMI VE POPÜLİZMİN SEBEPLERİ

Her siyaset gibi popülizmi inceleyen çalışmalar da temelde ikiye ayrılmaktadır: Arz tarafını inceleyen çalışmalar ile talep tarafını inceleyen çalışmalar. Buna göre birincisi, popülizmin arz tarafı (supply side) olarak isimlendirilen, popülist akımları, partileri ve siyasetçileri çok çeşitli yönlerden inceleyen çalışmalardır. Bunların ise ülke veya bölge temelli çalışmalar oluşu göze çarpar. Popülizmin arz tarafını oluşturan çeşitli aktörleri ortak bir başlık altında toplamak kolay görünmemektedir. Bu siyaset yapma biçiminin çok çeşitli görünüşleri vardır. Çünkü popülizmin ahlaki hükümlere dayanması ve belirsiz oluşu, bu siyasetin hem sağ hem sol cenahtan herhangi bir ideoloji tarafından kolayca araçlaştırılabilmesine imkân vermektedir. Bu bakımdan Paul Taggart'ın tarifine göre popülizm, bulunduğu çevrenin rengini alabilen bir bukalemun gibidir. Bu itibarla zirai, sosyoekonomik, yabancı düşmanı, mürteci, otoriter veya ilerlemeci popülizm türlerine rastlanabilmektedir. Dolayısıyla çeşitli popülist akımların mantığını anlamak için ise küresel sebeplerin yanında yerel şartlar da incelenmelidir. (Aktaran Bugaric ve Kuhelj, 2018, s.25)

Popülizmin talep tarafını harekete geçiren tek bir sebep, arz tarafına yansıdığı anda farklı ülkelerde birbirine benzemez sonuçlar doğurabilmektedir. Böylece her bir ülkenin sosyal mazisine, anayasal kurumlarının ve demokrasi anlayışının kuvvetine göre değişen farklı tipte popülist siyasetçiler ortaya çıkabilmektedir. Mesela Orta Avrupa'nın doğusunda, bilhassa Macaristan ve Polonya'da görülen belli bir popülizm tipi, otoriter popülizm olarak isimlendirilmekte olup etnik milliyetçilik ve otoriterlik unsurlarını bünyesinde toplamaktadır. Milliyetçi siyaset Batı Avrupa ülkelerinde de görülmekle birlikte söz konusu örneği Batı Avrupa popülizmlerinden ayıran, bünyesindeki otoriterlik unsurudur. Burada kastedilen

otoriterlik; sıkı emniyet tedbirleri, çoğulculuk ve çok kültürlülüğe tahammülsüzlük, merkezi hakimiyet ve siyasi özgürlüğü sınırlandırmak maksadıyla hukukun üstünlüğü prensibinin ihlali anlamına gelmektedir. Bu bakımdan otoriter popülizm açıkça özgürlük karşıtıdır. Ancak bunun açıkça demokrasi karşıtı olmayı da zaruri olarak beraberinde getirdiği söylenemez. Aksine, otoriter popülistler şeklen demokrasiye bağlılık göstermekte ve halk adına söz söylediklerini iddia etmektedirler. Fakat bunun yanında özgürlükçü anayasal temellerin de altını oymak suretiyle demokrasinin özünü tahrip etmekte, böylece gittikçe özgürlüğün bulunmadığı otoriter bir rejim inşa etmektedirler. Macaristan ve Polonya'daki gibi otoriter popülistler, ahlaki temellere dayandırdıkları bir çoğulculuk karşıtlığı politikası takip etmekte, halk iradesinin yalnızca kendileri tarafından temsil edildiğine öne sürmektedirler. (Muller, 2016a; akt. Bugaric ve Kuhelj, 2018, s.26) Hal böyle olunca, otoriter popülistlere göre “muhalifler” değil “hainler” vardır. Muhafif liderler ise halkın değil muhtelif elitlerin menfaatlerine hizmet eden gayrimeşru kimselerdir. (Brubaker, 107; akt. Bugaric ve Kuhelj, 2018, s.26)

Yine otoriter popülistlerin kabulüne göre ortada ahlaken üstün ve tek bir irade ve anlayış vardır. Ancak onlara göre bu irade, demokrasinin geleneksel kurumları ve partileri vasıtasıyla ortaya çıkamamaktadır. (Huq, 2018; akt. Bugaric ve Kuhelj, 2018, s.26-27) Liderin görevi ise halkın bu iradesini tespit ederek onu hayata geçirmek yani iktidara taşımaktır. Bu sebeple popülist liderler liberal demokrasinin geleneksel kurumlarına güvenmemekte, bu kurumların kendileri ile halkın iradesi arasında girdiğini öne sürmektedirler. Bu anlayışla, bilhassa Doğu ve Orta Avrupa popülist partileri açıkça hukukun üstünlüğü prensibine ve liberal demokrasinin değerlerine uymamaktadır. (Bugaric ve Kuhelj, 2018, s.27)

Batı ve Kuzey Avrupa demokrasilerindeki popülistlerde ise milliyetçilik, etnik milliyetçilik şeklinde değil uygarlıkçılık şeklinde kendisini göstermektedir. Burada uygarlık; liberalliği, sekülerliği, filosemitizmi, cinsiyet eşitliğini, eşcinsel haklarını ve ifade özgürlüğünü de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Bütün bu değerler ise popülistlerce bilhassa İslam tehdidi altında bulunduğu öne sürülen bir “Hıristiyan” kimliği altında toplanmıştır. Bu bakımdan Batı Avrupa popülistleri en azından liberal anayasa ve hukukun üstünlüğü kavramlarına karşı çıkmamaktadırlar. Orta Avrupa'nın doğusundaki ülkelerin popülistleri ise, başta da ifade edildiği üzere, kökten milliyetçi ve açıkça özgürlük karşıtıdır. (Brubaker, 2017; akt. Bugaric ve Kuhelj, 2018, s.26; Rooduijn, 2014, s.574)

Yine bir ülkedeki popülist hareketin söylemlerinin merkezini oluşturan konuya bir diğer ülkedeki popülist harekette bu derece temas edilmediği, bir başka ülkedeki popülistlerce ise bütünüyle kayıtsız kalındığı görülmektedir. Mesela popülistlerin göçmen karşıtı olduğuna

dair basmakalıp bir yaygın inanç bulunsa da bu her zaman için doğru değildir. Hatta Rusya ve Filipinler gibi, halkın göçmenlere genellikle olumsuz baktığı ülkelerde dahi kanunların ve politikaların göçmen karşıtı olmadığı, öte yandan Amerika gibi halkın çoğunlukla göçmenliğe karşı nötr veya olumlu bir bakışa sahip olduğu ülkelerde göçmen karşıtı popülist politikalar uygulandığı görülmektedir. Globalleşme konusunda da popülistler arasında bir yaklaşım birliği gözlenmemektedir. Berlusconi gibi globalleşme taraftarları ve Xi Ping gibi Çin usulü globalleşme yanlıları görülmektedir. Bunun haricinde pek çok durumda diğer popülistler ya solcu geleneğin etkisiyle globalleşmeye karşı temelden tavır almakta yahut onu bazı alanlarda ülkesi için tehdit görmektedir. Macaristan ve İtalya gibi ülkelerin ise, tabii oldukları milletlerarası bölgesel teşkilatlar sebebiyle globalleşmeye karşı getirebilecekleri kısıtlamalar sınırlı kalmaktadır. (Devinney ve Hartwell, 2020, s.53-55)

İkinci grup çalışmalar ise popülizmin talep tarafı (demand side) olarak isimlendirilen, halkın popülist tavrını ve bu tavrın sebeplerini çok çeşitli yönlerden inceleyen çalışmalardır. Her ne kadar popülizm esasen siyasetçilerin bir girişimi olsa da onların böyle bir siyaset yapma biçimini hiç yoktan icat etmeyecekleri de tabiidir. Popülist partiler veya liderler, nüfusun önemli bir kısmı tarafından çeşitli biçimlerde hissedilen belli duyguları, görüşleri ve durumları tespit edip ele almakta ve anlamlandırmaktadırlar. Böylece toplumdaki muhtelif sıkıntıları belli bir odakta toplamakta ve “halk” veya “millet” mefhumu ile söz konusu gruplara ortak bir aidiyet çatısı sunmaktadırlar. (Spruyt, Keppens ve Droogenbroeck, 2016, s.335-336) Gerçekten de temsili demokrasinin hüküm sürdüğü ülkelerde pek çok sebep, değişen genişlikteki halk kesimlerinde çeşitli memnuniyetsizlikler doğurmaktadır. Bu memnuniyetsizlikler ise popülist siyasetçileri git gide yukarı taşımaktadır. Bu bakımdan popülizm, değişik siyasi tabanların ve fikirlerin desteğini kazanmakta mahir bir siyaset yapma biçimidir.

Popülistler, seçkincilik karşıtlıklarını ve dışlayıcılıklarını vurgulamak için genellikle ortada siyasi, ekonomik veya kültürel manada ciddi bir kriz bulunduğunu iddia etmektedirler. (Betz, 2002; akt. Rooduijn, 2014, s.576) Onlara göre sıradan insanların siyasetteki etkisi, kültürel kimliği veya ekonomik durumu büyük bir tehdit altındadır. (Taggart, 2000; akt. Rooduijn, 2014, s.576) Hakikatte böyle bir tehdidin bulunup bulunmadığı ise mühim değildir. Popülistlerin bu tehdidin varlığını iddia etmeleri ve insanları buna inandırmaları, siyasetlerini sürdürebilmeleri için yeterlidir. (Rooduijn, 2014, s.576) Bu kriz tehlikesi sayesinde halk-elit hizipleşmesi duygusu diri tutulmaktadır. Bu duygu ise toplumsal değişimlerden bunalan, yolunu kaybeden, bu değişimler yüzünden zayıf ve savunmasız bir konuma düşen, seslerinin

siyasi zeminde bir karşılığı olmadığını düşünen, makbul bir sosyal kimlik bulmakta zorluk çeken insanlarda görülen tipik bir tavidir. Popülizmin farklı bireysel dertlerden mustarip pek çok insanı tek bir kitle halinde toplamaktaki bu mahareti sayesinde, söz konusu kitleye mensup her bir kişinin gözünde, “ben”im problemlerim, “biz”im problemlerimize dönüşmektedir. İnsanlar, içinde buldukları kişisel durumlarını halk-elit kavgasının bir sonucu olarak kabul etmektedirler. Bu sayede hissettikleri belirsizlik ve güvensizlik duygularının sebeplerini, kendi mesuliyet ve hakimiyet alanlarının ötesindeki etkenlere atfederek öz saygılarını koruyabilmektedirler. Yine popülizmde, bu dertlerin üstesinden gelebileceklerine dair bir ümit bulmaktadırlar. Popülizme desteği sıradan siyasi memnuniyetsizlik ve öfkeden ayıran husus, müesses partilerin ve seçkinlerin başarısız olduğu yerde, popülistlerin halka verdiği bu ümitlerdir. Bu sebeptir ki popülizm, kimilerince, hakimiyetin sahibi olan halkın eliyle daha iyi bir dünya kurulabileceği vaadinde bulunan “kurtarıcı/halaskâr siyaset” olarak isimlendirilmiştir. (Spruyt, Keppens ve Droogenbroeck, 2016, s.336-337)

Popülizmin talep tarafını meydana getiren sebepler ise muhtelifdir. Popülizme destek veren halk kitlelerinin esasen göçmenler, mülteciler ve azınlıklar, geçim zorlukları, milli varlığın tehdit altında bulunduğu, işsizlik gibi sebeplerden mustarip oldukları görülecektir. (Elbette bu sebeplerden her birinin mevcudiyeti ve yoğunluğu ülkeden ülkeye değişmektedir.) Ancak konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde, bu sebepler ister bütün olarak ister tek tek incelensin, arka planlarında yatan sebeplerin büyük ölçüde aynı olduğu görülmektedir. Bu sebep; globalleşme, ekonomik kriz veya teknolojik ilerlemeler gibi gelişmelerin sosyal ve iktisadi düzeni tersyüz ettiğiidir. Bu büyük değişim ise, değişimin kaybedeni olan seçmenlerin bu durumun sorumlusu olan gördükleri kişilerden, kurumlardan, yerleşik partilerden hatta yer yer bir bütün olarak sistemden ve yüz çevirmelerine sebep olmaktadır. Bunlara karşı mücadele etmeyi vadeden popülistler ise söz konusu halk kitlesinin desteğini kolayca kazanmaktadır.

Popülizmin kaynağını araştıran çalışmalar arasında, popülist desteği psikolojik temellerde arayan görüşler de bulunmaktadır. Buna göre popülizmin görünürdeki sebepleri değişmekle birlikte her bir sebebin kitlelerde doğurduğu ve onları popülist siyasete meylettiren psikolojik etki ortaktır. Her halükârda hem maddi hem psikolojik sebeplerin genellikle birbirlerine cevap mahiyetinde görüşler olmadığı görülmektedir. Aksine bu görüşlerin, kısmen çalışmayı yürüten araştırmacının ihtisasına da bağlı olarak aynı vakıaları farklı perspektifle ele alan bakış açısı farklılıkları olduğu belirtilmelidir.

Genellikle yine aynı büyük değişimden kaynaklanmakla birlikte kitleleri değil yalnızca sınırlı sayıda fertleri popülizme sevk eden mahalli/şahsi sebepler de bulunmaktadır ki bu sebeplerden bazılarını gösteren alan çalışmaları da yapılmaktadır. Örnek vermek gerekirse, van Leeuwen vd.'nin araştırmasına göre Hollanda'nın nüfusu azalan bölgelerinde, bu azalışın bölge sakinlerinde meydana getirdiği maddi ve psikolojik sonuçların popülist destek olarak kendisini gösterebildiği anlaşılmaktadır. (van Leeuwen, Vega ve Hogenboom, 2020) Bir başka örnek olarak, iş yerinde patronları tarafında sesleri bastırılan çalışanlarda bu durumun halk-elit ayrımı duygusuna sebep olduğu, bunun ise siyasi tercihlerine yansiyarak popülizme desteğe evrilebildiği görülmektedir. (Stanojevic, Akkerman ve Manevska, 2020) Bu gibi özel sebeplerin, genel sebeplerin aksine saymakla tükenmeyeceği aşıkardır. Çünkü her kişinin ve küçük topluluğun kendi hikayesi, kendi özel alanında farklılaşmakta ve belirginleşmektedir.

3. POPÜLİZMİ ve POPÜLİZME DESTEĞİ DOĞURAN SEBEPLER

3.1. KÜRESELLEŞME

Küresel dünyanın artan bir iktisadi rekabet, yüksek bir kültürel çeşitlilik ve çatışma getirmesi; bu değişimler sebebiyle ekonomik, kültürel vb. bakımlardan kendilerini savunmasız hisseden ve “küreselleşmenin kaybedenleri” olarak isimlendirilen kitlelerin ise yüksek oranda popülizme meylettikleri olgusu, genel olarak kabul görmektedir.

Küreselleşme, şirketlerin ve sair teşkilatların uluslararası çapta etkilerini artırdıkları ve bu suretle her şeyin dünyada gittikçe benzer bir hale geldiği süreç olarak tanımlanmaktadır². Zaman, mekân, iş gücü ve paradan tasarruf sağlayan, iletişim ve ulaşım imkanlarını artıran gelişmelerle birlikte ivmeli olarak gelişen küreselleşme, ülkeler arası sınırları da kaldırmış, buna paralel olarak ülkelerin ve bölgelerin karşılıklı olarak birbirine bağımlılığını da artırmıştır. Bunun bir görünümü olarak gelişmiş ülkeler az gelişmiş ülkeler sayesinde üretim kapasitelerini düşük maliyetlerle artırmaktadırlar. Buna karşılık az gelişmiş ülkeler ise entegre oldukları uluslararası siyasi ve iktisadi yapılar sayesinde hem kendi ülkelerinde belli bir istikrar yakalama yoluna girmişler hem de gelişmiş ülkelere çektiikleri yatırımlar sayesinde fakirlikten kurtularak yaşama standartlarını yükseltme imkânı elde etmişlerdir.

Dünya ülkelerinin küreselleşme ile sosyal, siyasi, iktisadi boyutlarda bu derece birbirine bağlanarak hızla tek bir milletlerarası sistemin çatısı altında toplanması, bir ülkede yahut bölgede yaşanan olumsuz gelişmenin küresel çapta etki yaratması sonucunu

² <https://www.lexico.com/definition/globalization>

doğurmaktadır. (Hah, 2020, s.167-168) 21. Yüzyılın başından beri yaşanan üç büyük gelişme ise bütün dünyada sarsıcı değişimlere yol açmıştır ki bu gelişmeler şunlardır: 1. İki büyük iktisadi kriz. 2. 11 Eylül saldırıları ve bunu takip eden savaş ve çatışmalardan kaçanların, Amerika ve Avrupa istikametine toplu göç hareketleri. 3. Küresel sistemin önce gelişmekte olan ülkeleri daha sonra eski Sovyet ülkelerini bünyesine katması sayesinde sermayedarların üretim faaliyetlerini Amerika'dan ve AB ülkelerinden, daha ucuz başka ülkelere kaydırmaları. (Smith, 2019, s.433)

Küresel çaptaki gelişmelerin etkisi ise esasen iki yönlüdür. Örneğin küreselleşme, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yeni iş alanları ve istihdam imkanları doğururken aynı zamanda gelir eşitsizliklerini de artırarak zengin ve fakir arasındaki mesafeyi gittikçe açmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise hızla gelişen teknikle beraber daha vasıflı işçilere duyulan ihtiyacı artırmakta, imalata dayanan sektörler ise ya ülke dışına kaydırılmakta yahut bu işler için daha az maliyetli olan göçmenler tercih edilmektedir. Bu suretle küreselleşme, gelişmiş ülkelerde ekonomik tepkilerin yanında mülteci veya göçmen dalgalarının sebep olduğu demografik/kültürel tepkilere de sebep olmaktadır. (Rodrik, 2018, s.21. Gold ve Fetzer, 2020, s.73. Margalit, 2019, s.155)

Bu gelişmelerden olumsuz etkilenen, iktisadi geleceğini yahut milli ve kültürel kimliğini tehdit altında gören kitleler ise küreselleşme karşıtı bir tavır sergileyerek popülist siyasetlerin güç kazanmasını sağlamıştır. Öyle ki son yirmi yıllık popülist yükseliş doğrudan “küresel sistem krizi” yahut “küreselleşme krizi” olarak adlandırılan olgunun ürünü olarak değerlendirilmektedir. (Friedman, 2018, s.136) Söz konusu popülist tavırlar, mahalli olarak farklı gerekçelere dayansalar da genel olarak, ekonominin ancak açık pazar esasına dayanan küresel kapitalist sisteme entegrasyon sayesinde en ideal seviyede seyredebileceği fikrine bir itiraz mahiyetindedir. Bilhassa gelişmiş ülkelerde, bu ülkelerin milli servetinin; azınlıkların, göçmenlerin, sermayedar elitlerin ve çeper ülkelerin halklarının menfaatlerine akıtıldığını iddia eden “iktisadi milliyetçilik” fikrinin, küreselleşmeye karşı kısıtlayıcı ve otoriter bir siyaset vadeden popülistlerin en temel savları olduğu görülmektedir. (Smith, 2019, s.434)

Böylece pek çok ülkede küreselleşmeden olumsuz etkilenen kitlelerin tepkileri, popülist siyasetçilerde karşılık bulmaktadır. Gerçekten de bilhassa açık bir iktisadi sisteme sahip ve küresel sisteme entegre olmuş batılı ülkelerde görülen düşük vasıflı işsizlik ve gelir düşüşü gibi gelişmeler, küreselleşme mağduru kişilerin devletten söz konusu zararlarını telafi beklentisi içine koymaktadır. Ancak hem iktisadi anlayışları gereği hem de bu taleplerin

karşılanması için gereken meblağın fazlalığı sebebiyle hükümetlerin bu talepleri karşılayamaması, söz konusu kimseleri korumacı politikalar vadeden popülist siyasilere meylettirmektedir. (Bergh ve Kärnä, 2020, s.4; Milner, 2019, s.91) On altı Avrupa ülkesini kapsayan ve 1981-1998 yılları arasını ele alan bir araştırmaya göre devletin sosyal harcamalarının düşük olduğu ülkelerde açık iktisadi sistem ile popülist destek arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu, sosyal harcamaların yüksek seyrettiği ülkelerde ise bu ilişkinin ters orantılı olduğu görülmektedir. (Svank ve Betz, 2003; akt. Bergh ve Kärnä, 2020, s.2)

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde popülist liderler küreselleşmenin yol açtığı söz konusu gelir eşitsizliğini dengelemeyi vadetmektedirler. Gelişmiş ülkelerin popülist siyasetçileri ise bu gelişmelerden serbest pazarı destekleyen küreselleşmeyi sorumlu tutarak (Hu ve Spence, 2017, akt. Hah, 2020, s.167) üretimi ülkeye geri getirmeyi, göçmen karşıtı ve korumacı politikalar takip etmeyi vadetmektedirler. Gerçekten de örneğin 2010-2018 arasında Avrupa'da göçmen nüfus iki katına çıkmış bulunmaktadır. Pek çok ülkede göçmenler, işsizlikle beraber ülkenin en büyük problemi olarak görülmektedir. Bilhassa sağ popülist partiler, dini ve kültürel endişeleri dile getirmenin yanında, göçmenlerin ülkenin yerli halkıyla işgücü pazarında rekabet ederek onların işlerini ellerinden aldıklarını ve maaş ortalamalarını düşürdüklerini, devletten elde ettikleri menfaatlere kıyasen ülkeye sağladıkları katkının hayli düşük olduğunu gerekçe göstererek göçmen karşıtı söylemler üretmekte ve iktidara geldiklerinde sert ve köklü tedbirlere başvurmayı vadetmektedir. (Bischi, Favaretto ve Carrera, 2020, s.2)

Küreselleşmeye maruz kalmaktaki bireysel ve bölgesel farklılıklar, popülizme verilen destekte açıkça gözlemlenebilmektedir. Araştırmalar, maliyetlerin düşük olduğu ülkelere yapılan ithalatın popülist desteği tetiklediğini göstermektedir. Avrupa'da Çin'le olan ticarete daha fazla maruz kalan bölgelerdeki seçmenler AB'den ayrılmak lehine oy kullanmaya meyillidir. (Bergh ve Kärnä, 2020, s.2; Colantone ve Stanig, 2017; akt. Rodrik, 2018, s.21-22; Nolan, 2016, s.110-116) Dorn ve Hanson'un 2013 yılına ait bir araştırması ise Amerika için benzer sonuçları vermiştir. (Gold ve Fetzer, 2020, s.73-74) Yine aynı ülkede, İngiltere'de ve Almanya'da ucuz ithal mallarla rekabet halindeki sektörlerin faaliyet gösterdiği bölgelerde; ılımlı olmayan, milliyetçi, aşırı sağcı, popülist oyların yüksek olduğunu ortaya konmuştur. (Bergh ve Kärnä, 2020, s.2; Milner, 2019, s.92-93; Margalit, 2019, s.154)

Küreselleşmenin söz konusu bu iki etkisi (ekonomik ve kültürel), popülist siyasetçilere iki ekseninde siyaset üretme imkânı sağlamaktadır: Buna göre toplum; elitler, çoğunluk ve

azınlık olarak üç zümreye ayrılır. Elitler, servetleri ile temayüz ederken azınlıklar ise din, ırk gibi yönlerden ayrılmaktadırlar. Böylece toplum, milli-kültürel temelde ve gelir-sosyal sınıf temelinde olmak üzere iki defa bölünmüş olmaktadır. Popülistler birinci ayrımı kullanarak yabancıları ve azınlıkları, ikinci ayrımı kullanarak ise zenginleri ve büyük şirketleri “halkın düşmanı” olarak hedefe koyabilmektedirler. (Rodrik, 2018, s.24) Bununla birlikte hangi ayrımın ülkelerin popülist siyasetlerinde ne derece rol oynadığı ise değişiklik göstermektedir. Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinde genellikle küreselleşmenin göçmenlik ve mültecilik etkisi popülizme kaynaklık ederken Güney Avrupa ve Latin Amerika'da ise popülizm daha ziyade küreselleşmenin ticari ve finansal etkilerinden beslenmektedir. Küreselleşmenin her iki etkisinin de belirgin derecede hissedildiği ABD'de ise bu her iki etki, kendi popülizmini doğurmuştur. (Rodrik, 2018, s.13)

Bununla beraber öfkeli kitlelerin mağduriyetinin ve rahatsızlıklarının sebebinin elitler tarafından yönetilen küresel sistem olduğu savının, genellemeci ve mübalağacı popülist siyasetçilerin tabanlarını öfkeli ve diri tutmak, onları yarı gerçek bir düşman etrafında birleştirmek için üretilen bir genelleme olduğu unutulmamalıdır. Nitekim işsizlik, hayat pahalılığı, göçmenlik gibi popülizmi körükleyen sebeplerin kimi zaman doğrudan küreselleşmenin değil, daha somut olarak ülkelerin kendi yanlış ve basiretsiz idarelerinin bir neticesi olduğu görülmektedir. Örneğin Amerika'daki son derece katı ve kuralcı mevzuatın, ülkenin kendi sermayedarlarının üretimi denizaşırı ülkelere kaydırmalarına yol açtığı; yine bu ülkede maaş-enflasyon dengesinin kötü idaresinin, orta ve düşük gelirli kimseleri ucuz ithal malları tüketmeye mecbur kıldığı görülmektedir. (Stiglitz, 2018; akt. Hah, 2020, s.177) Avro bölgesinde ise bazı ülkelerin üzerlerine düşen kemer sıkma politikalarını vaktinde izlememesi, bunun yerine ekonomik büyümesi düşük olan ülkelerin büyük ekonomilerle aşık atmak istemeleri sebebiyle, yaşanan ekonomik krizlerle bölgenin bütçe açığı veren güneyi ile bütçe fazlası veren kuzeyi arasındaki gelir uçurumu artmıştır. Bu durum ise bölge içinde gelişmiş ülkelerin halklarında az gelişmişleri sırtlarında taşıdıkları düşüncesini doğurmuş, Brexit referandumunda açık bir örneği görüldüğü üzere, popülist siyasetin önünü açmıştır. Yine, savaştan kaçan mülteciler, Almanya öncülüğünde, işgücü ihtiyacıyla adeta kontrolsüzce avro bölgesine kabul edilmişler, ancak çoğunun gelişmiş ülkelerin işgücü ihtiyacını karşılamak için yeterli vasıfta olmadığı görülmüş, yine çoğu dil vb. sebeplerle intibak problemi yaşamış, sonuçta kendilerinden istenen fayda sağlanamamıştır. Tam tersine Almanya ekonomisine gıda ve barınma masraflarıyla külfet olmaları, popülistlere oy olarak dönmüştür. (Hah, 2020, s.178-179)

3.2. EKONOMİK EŞİTSİZLİK

Ekonomik eşitsizliklerin popülizmi doğurduğu görüşü, ana hatlarıyla; eşitsizliğin sosyal uyumu yıktığı, bunun ise tehdit, gerginlik ve güvensizlik duyguları uyandırdığı, kişilerin güvenlik saikiyle farklı aidiyet refleksleri gösterdikleri ve bunun da popülizme doğuş ve gelişme zemini hazırladığı iddiasıdır.

Gelir eşitsizliği 1980'den beri dünyada esaslı bir şekilde artmaktadır. Dünya Bankası, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve sair kaynaklardan topladığı verilerle 2018'de bir gelişme endeksi hazırlayan ve burada zengin ve fakir arasındaki uçurumu da ortaya koyan Dünya Ekonomik Forumu'na göre dünyanın 29 gelişmiş ekonomisinin 20'sinde eşitsizlik artmakta veya sabit seyretmektedir. Geçen kırk yıl zarfında Avrupa'nın en fakir %80'lik kesiminin geliri %20-50 arasında artarken en zengin %1'lik kesiminin gelir artış oranı %100'ü aşmış, en tepedeki %0,001'lik kesimin gelir artışı ise %200'e ulaşmıştır. 1980-2017 arasına iktisaden en tepedeki %1'lik kesim Avrupa çapındaki ekonomik büyüklüğün %17'sine sahipken, iktisadi piramidin alttaki yarısı (%50'lik kesim) yalnızca bu büyüklüğün %15'ine sahiptir. (Bischi, Favaretto ve Carrera, 2020, s.3-4)

Ekonomik krizler ve bunların sebep olduğu eşitsizlikler ile siyasi aşırıcılık arasında güçlü bir bağ bulunduğu gerçeği, pek çok araştırma ile ortaya konmuştur. Gerçekten de gelişmiş ekonomilerdeki finansal krizleri takip eden seçimlerde (1870-2014 arasında) aşırılıkçı/popülist partilere verilen oylar büyük yükseliş kaydetmiştir. Büyük Buhran sonrasındaki seçimlerde sistem karşıtı sağ siyasilere olan destek artmıştır. (De Bromhead, Eichengreen ve O'Rourke, 2013; akt. Bischi, Favaretto ve Carrera, 2020, s.2)

Büyük Buhran'dan alınan derslere rağmen 2009 dünya ekonomik krizinde hükümetlerin ve merkez bankalarının “öncelikle ülkem” prensibini benimsememeleri ve korumacı tedbirlere başvurmamaları, her ne kadar kısa vadede bankaları kurtarsa da beş yıl içinde bilhassa Avrupa'yı iktisaden tekrar kriz öncesi durumuna getirmiştir. İşsizlik çift hanelilere tırmanmış, genç işsizlik ise bazı ülkelerde %40-50'lere kadar fırlamıştır. Bu ise, toplumdaki fertler arasında artan bir gelir eşitsizliğine sebep olmuştur. Ekonomik eşitsizlikler yalnızca Avrupa'da değil bütün dünyada İkinci Dünya Savaşı öncesi yıllardaki seviyesine kadar yükselmektedir. Fakirlik artık yalnızca düşük gelirli ülkelerin meselesi olmaktan çıkmıştır. Öte yandan zengin azınlığın elinde toplanan servet meblağı gün be gün artmaktadır. Örneğin 2011'de ABD'de milli gelirin %40'ının, ülkedeki hane halkının %1'inin elinde

bulunduğu, (Jay ve diğerleri, 2019, s.420) Dünya Bankası'nın 2016'daki verilerine göre bir CEO'nun reel gelirinin ortalama bir işçinin gelirinin 354 katı olduğu; 2015'te ise 25 serbest fon yöneticisinin toplam gelirinin ülkedeki anaokulu öğretmenlerinin tamamının gelirini geçtiği ölçülmüştür. Bütün bu eşitsizlikler gelişmiş ülkelerde de otoriter popülist partilere büyük bir yükseliş sağlamaktadır. (Aktaran Jay vd, 2019, 420) Dahası, büyük yatırımların belli merkezlerde yoğunlaşması, yatırımcıların ise gittikçe daha nitelikli işçilere ihtiyaç duymaları, bu ihtiyacın, AB sınırlarının genişlemesinin de yardımıyla, bilhassa son on yılda bu merkezlere doğru işçi göçleriyle karşılanmasını gerektirmiştir. Böylelikle yatırım çekmeyen bölgelerin nüfusunun gittikçe azalması ve bu bölgelerin zararlarının hükümetler ve AB tarafından telafi edilemeyerek serbest nüfus/işçi hareketinin yarattığı iktisadi tehdidin devam etmesi; söz konusu gelir eşitsizliği makasının yalnızca fertler arasında değil bölgeler arasında da gittikçe açılması neticesini doğurmuştur. Bu eşitsizlikler, pek çok yazar tarafından günümüzün popülizminin itici gücü olarak görülmektedir. (Aiginger, 2020, s.39) Şöyle ki;

Fertler arasında ekonomik eşitsizliklerin yüksek olması, sosyal sınıflar arasındaki farklılıkları daha da görünür kılarak fertlerin kendilerini ve başkalarını gelir üzerinden tanımlamasına sebep olmaktadır. Bu ise sınıflar arası husumeti körüklemekte ve böylece toplumdaki birliği ve güven duygusunu köreltmektedir: Jetten vd.'nin 2015 yılında yayınladıkları bir araştırmaya göre gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu bir toplumda yabancıların ve göçmenlerin aleyhine bulunma, yalnız düşük gelirlilerde değil yüksek gelirlilerde de yaygın olarak gözlenmiştir. Jetten vd'nin 2017 yılında yayınladıkları bir başka araştırmaya göre ise eşitsizliğin, her bir gelir grubunda gerginlik ve korku duygusunu hâkim kıldığı görülmüştür. Düşük gelir grubunda bu gerginlik ve korkunun sebebi maddi mahrumiyet iken yüksek gelir grubunda ise sahip olduğu zenginliği kaybedince en dibe düşeceği bilincidir. Gerginlik ve korku duygusu, bütün toplumun kendisini daima ekonomik olarak tehdit altında hissetmesine sebep olmaktadır. (Aktaran Jay vd., 2019, s.420-422) Bu tehdit altında kişilerin, kendilerini, güvenli olduğunu hissettikleri kimliklerle tanımlamaya yatkın oldukları, örneğin tehdit algısının milli aidiyet duygularını güçlendirdiği görülmektedir. Shayo'nun 2009 yılında yayınlanan bir araştırmasına göre, ilginç şekilde, eşitsizliğin güçlendirdiği milli aidiyet duygularının, servetin daha adil ve eşit paylaşımını teklif eden hakkaniyetli politikaları dahi reddettiğini göstermektedir. Çünkü sosyal birlikteliğin azaldığı ve daha küçük çaptaki gruplara aidiyetin arttığı bu zeminde kişiler, daha ziyade vatanperverlik, sınırlar, göçmenler gibi konulara odaklanmaktadırlar. Araştırmanın çarpıcı sonucu, aynı anda hem eşitsizliğin hem de bu eşitsizliği hoş görmenin, milli aidiyet

duygusu ile ilişkili olduğudur. Başarılı bir kampanya stratejisi takip eden popülist liderler ise sık sık gerçeğe kurguyu karıştırarak milli varlığın tehdit altında bulunduğu, mevcut politikacılara asla güvenilemeyeceği, milli zümreye dahil bulunanları korumak gerektiği propagandası ile hakikatte eşitsizliğin açtığı yaraları istismar ederek siyasi destek devşirmektedirler. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, sağ popülistlerin halka hitap ederken iktisadi eşitsizliğe değinmemeleri, bunun yerine ülkenin dini ve milli hüviyetinin önemi ve bunların tehlike altında bulunduğu gibi gayri maddi unsurları öne çıkarmalarıdır. Oysa halkın bu konularda hassas olmasının zihnî arka planında da zaten iktisadi eşitsizliğin doğurduğu buhran yatmaktadır. (Aktaran Jay vd., 2019, s.422-425) Örneğin Brexit sürecinde hizmet sektörünün yoğunlaştığı ve yüksek gelirli şehir merkezleri ile zirai bölgeler ve eski endüstri bölgeleri gibi gelirleri düşen bölgeler arasındaki bu iktisadi eşitsizliğin en çok hissedildiği yerlerde, AB'den ayrılma taraftarı politikacılar, doğu Avrupalı işçileri öne çıkararak göçmen meselesi üzerinden propaganda yapmışlardır. Halbuki iktisadi araştırmalar, göçmenlerin, Bileşik Krallıktaki işgücü pazarına iddia edilen olumsuz etkisinin hemen hemen hiç bulunmadığını göstermektedir. (Becker ve Fetzer, 2018; akt. Gold ve Fetzer, 2020, s.75-76) Buradan, eşitsizliğin esasında popülizmin bir varlık sebebi olduğu ve onu beslediği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan, kendilerini tehdit altında hisseden fertlerin bir yandan. da servetin hakça paylaşımına mesafeli durdukları sonucu da hatırlanırsa, popülizmin esasında eşitsizliği tamir etmeye değil aksine onu tahkim etmeye yaradığı görülecektir. (Jay ve diğerleri, 2019, s.425)

3.3. ÖFKE

Siyasi tercihlerin psikolojik arka planları ile ilgili sayısız çalışma bulunmaktadır. Adayın güzel görünüşü ile seçmen davranışlarına etkisi, havanın yağmurlu oluşunun seçmendeki risk alma duygusunu düşürdüğü, doğal afetlerin seçmende iş başındaki siyasileri defetme dürtüsü uyandırdığı gibi konuları ele alan çalışmalar buna örnek olarak verilebilir. Bu kapsamda seçmenlerdeki popülist davranışların da psikolojik sebeplerine dair çalışmalar artmaktadır. Örneğin Di Tella ve Rotemberg tarafında 2018 yılında yayınlanan bir araştırmaya göre kişiler, liderler tarafından yüz üstü bırakılma endişesiyle oy vermektedir. Böylece, muhtemel bir kriz zamanında yüz üstü bırakılmamak saiki ile popülist liderlere oy verebilmekte ve bunu yaparken günlük zararları göze almaktadırlar. Augenblick ve Nicholson tarafından 2016 yılında yürütülen ve seçim yorgunluğu kavramından hareket eden bir başka araştırmaya göre ise, günlük hayatta çok fazla seçim yapmak mecburiyetinde kalan kimselerin, siyasi seçimlerinde kısa yoldan tercihlerde buldukları, bu meyanda aday

listesinin başında bulunanlara oy vermeye meyilli oldukları görülmektedir. (Aktaran Nowakowsky, 2020, s.2-3)

Popülizmi doğuran bu duygular bazen “olumsuz duygular” olarak genel ifadelerle anılsa, bazen ise “öfke ve korku” olarak isimlendirilse de popülizmin doğrudan öfkenin bir ürünü olduğu da savunulmaktadır. Buna göre, popülizm, insanların geleneksel partilerin dışındaki siyasilere oy vermek suretiyle öfkelerini izhar ettikleri demokratik bir isyan olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanında insanlar popülist tercihlerle psikolojik fayda da elde etmekte, başkalarının da kendileri gibi eski politikacılara öfkelerini seslendirdiğini görerek rahatlamaktadırlar. (Bischi, Favaretto ve Carrera, 2020, s.8)

Bu görüşe göre korku ve öfke yakın kavramlar olmayıp tam tersine şu üç boyutta farklılaşmaktadırlar: Kesinlik, Mesuliyet ve Etki. Kesinlik boyutu, olumsuz bir durumun meydana gelmesinin kesin olarak görünüp görünmediğini ifade etmektedir. Mesuliyet boyutu, meydana gelen veya gelecek bu olumsuz durumun, teşhis edilebilir ve kontrol dışı bir aktör veya durumdan kaynaklanıp kaynaklanmadığını ifade etmektedir. Etki boyutu ise kişinin meydana gelen veya gelecek bu duruma müdahale etme gücü olup olmadığını ifade etmektedir. Öfke, kişinin, şahsi bir değerine karşı bir tehdidin söz konusu olduğu ve bu tehdidin suçlayabileceği üçüncü bir şahıs tarafından kasten veya ihmal ile doğrudan yöneltildiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Kişi, aynı zamanda bu öfkeyle birlikte, bu olumsuz duruma el koyabileceği, ona müdahale edebileceği/etmesi gerektiği duygusuna da kapılmaktadır. Böylece öfke, mağdurun, kendi izzetinefsine yönelik hakaretimiz, gayrimeşru ve gayri adil bir davranışta bulunulduğu düşüncesinden alevlenen ahlaki bir duygu olarak ortaya çıkmaktadır. Korku ise, bunun tam tersine, hayli belirsiz bir tehdidin ürünüdür. Karşı karşıya kalınan tehlikenin doğasının ve meydana gelme ihtimalinin belirsizliği; fail olarak somut herhangi bir kimsenin suçlanamamasını, dolayısıyla tehdidin tamamen kontrol dışı durumların bir neticesi olduğu algısını beraberinde getirmektedir. Böylece kişinin, söz konusu tehlikeyi nasıl savuşturacağına dair bir net bir fikri bulunmamaktadır. (Rico, Guinjoan ve Anduize, 2017, s.446)

Öfkeli insanlar daima başkalarını suçlamaya ve onların fiillerini gayri ahlaki olarak damgalamaya meyilliyken korkan insanlar ise hadiseleri, öngörülemez ve kontrol dışı faillerin bir eseri olarak algılamaya yatkındırlar. Popülist tavrın doğuşu ise tam da bu farklılaşma noktasında yatmaktadır: Toplumun halk ve elitler olarak iki düşman homojen gruba ayırarak, halkı yüceltip elitleri karalayan ve nihayetinde halk hakimiyetini hedeflediğini iddia eden

popülizmin bu sayılan özellikleri ile öfke duygusunun doğası, kavrayış biçimi ve eğilimleri arasında pek çok bağ bulunduğu görülmektedir:

İlk olarak; kabahat atfetmek, öfke duygusunun en temel reaksiyonudur. Örneğin kişinin ülke ekonomisi hakkındaki öfkesi, aslında ekonomik gidişatın kontrol edilebileceğine, söz konusu olumsuz duruma ise belli bir failin yol açtığına dair kesin bir inancı barındırır. Conover ve Feldman'ın 1986 yılında yayınlanan bir araştırmaları, ülkeyi yönetenlerin performansına dair değerlendirmelerde, ülkenin ekonomik şartlarına karşı duyulan, korku ve rahatsızlık duygularından ziyade öfke duygusunun belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Bir diğer ifadeyle, öfkeli kimseler ekonomiyi kontrol edilebilir ve hükümeti de hesaba çekilebilir görürlerken korkan kimselerde böyle bir davranış gözlemlenmemektedir. (Aktaran Rico, Guinjoan ve Anduize, 2017, s.448)

Kabahat atfetmek ve böylece gerçek sorumluları da bu sırada temize çıkarmış olmak, popülist söylemlerin hâkim temalarından biridir. Çünkü esasen popülizm, asabi halk talepleri karşısında siyasetin gözle görülür kayıtsızlığının bir sonucudur. Burada sorumluluk, hemfikir haldeki halkın karşısında duran ve yekvücut bir kütle olarak vasıflandırılan “düzen”e atılmaktadır. Bu sayede söz konusu halk topluluğunun hedeflerine varmasına engel olarak dikilen dışsal bir fail imajı kolaylıkla yaratılmış olur. Böylece, tıpkı öfkede olduğu gibi popülizmde de maksada ulaşmanın önündeki engelin ne olduğuna dair sebebe bağlı bir açıklama getirilmektedir. (Rico, Guinjoan ve Anduize, 2017, s.448)

İkinci olarak hem öfke hem de popülizm, olumsuz bir durumun sorumluluğunun kimde olduğunu tespit etmekle kalmaz, ayrıca bu sorumluluk isnadının meşru olduğuna inanır. Esasen kabahat atfetmek, doğrunun ne olduğuna dair bir zımnî hükmü de barındırmaktadır. Nitekim, açıklandığı üzere, öfkeyi ortaya çıkaran en kritik unsur, öfke duyulan neticenin adil ve meşru olmadığı düşüncesidir, öfkeli kişiler mahrum kaldıkları gayelerinin meşru olarak kendilerine ait olduğu inancındadırlar. Onlara göre bu olumsuz sonucun ahlaki bir zeminde meydana gelmesi mümkün değildir, kabahat atfettikleri kimseler de işlerin gidişatına hâkim ve isteselerdi başka türlü davranabilecek kimselerdir. (Rico, Guinjoan ve Anduize, 2017, s.448-449) Bu suretle ahlakilik, elitlerin kötülüğünün halkın iyiliği karşısında konumlandırıldığı ve bu ikisi arasındaki ilişkinin düşmanca olarak tanımlandığı popülist söylemin hâkim bir temasıdır. Gerçekten de popülizm, “iyi” kavramının halkın yekvücut iradesiyle, “kötü” kavramının ise desiseci azınlıkla özdeşleştirildiği ve siyasi

düzenin ahlakilik ve meşruiyet zemininde açıklandığı bir düalizm olarak tanımlanmaktadır. Böylece öfkede olduğu gibi popülizmde de ahlaki değerlendirmeler temel bir bileşendir.

Üçüncü olarak düalist temayülünün bir eseri olarak popülizm, son derece düşmanlaştırıcı ve kutuplaştırıcıdır. Böylece öfke duygusunun harekete geçmiş hali olmaya son derece uygundur. Kişileri risk almaktan kaçınmaya, tedbirli ve taviz vermeye yatkın olmaya iten korku duygusuyla kıyas edildiğinde öfke, zıtlasmaya ve saldırgan bir karşılık vermeye sevk etmektedir. (MacKuen vd. 2010; akt. Rico, Guinjoan ve Anduize, 2017, s.449) Araştırmalarda Brexit referandumunda AB'den ayrılmaya destekle seçmenlerdeki öfke duygusuyla, ülkenin AB'deki konumunun tekrar müzakere edilmesi görüşünün ise seçmenlerdeki kaygı duygusu ile ilişki olduğu ortaya konmuştur. (Vasilopoulou ve Wagner 2017; akt. Rico, Guinjoan ve Anduize, 2017, s.449)

Yine benzer olarak, araştırmalar, kaygılı kimselerin belirsizlik duygularını azaltmak için uzmanlara güvenmeye meyilli olduklarını ortaya koymuştur (Albertson ve Gadarian 2015; akt. Rico, Guinjoan ve Anduize, 2017, s.449) ki bu durum, popülistlerin elitlere karşı tavırları ve sıradan insanların sağduyularına olan “hayranlıkları” ile taban tabana zıttır. Öfke duygusu burada kişileri yüzeysel düşünceleri ve basmakalıp söylemleri takip etmeye teşvik etmektedir. Gerçekten de yüzeysel düşünceler revaç kazanır ve böylece popülist söylemler, ideolojik olarak birden çok akıma aynı anda uyum göstererek, siyasi tabanına bakılmaksızın pek çok öfkeli kimse tarafından benimsenir. Bu sebeple “thin-centered ideology” olarak vasıflandırılan popülizm, herhangi bir sistemli programdan mahrum şekilde siyaset yapmakta ve hatta ideolojik spektrumda düşman olan ideolojilere dahi aynı anda hitap edebilmektedir. Popülizmin çekirdeği olan halk, elit ve genel irade gibi kavramlar ise farklı yorumlanmaya müsait şekilde belirsiz tutulmaktadır. Böylece farklı siyasi kökenlerden gelen kimselerin aynı popülist söyleme tutunmaları mümkün kılınmaktadır. (Rico, Guinjoan ve Anduize, 2017, s.449)

Sonuç olarak popülizme destek verme psikolojisinin, kaynağı, düşünüş tarzı, insanlara ve olaylara bakışı yönünden öfke duygusuyla paralellik gösterdiği, bu şekilde popülizmin bir nevi kolektif öfke olarak kabul edilebileceği anlaşılmaktadır.

3.4. KORKU

Henry Bergson, kapalı ilkel toplumlar içindeki grup dayanışmasının, diğer gruplara olan düşmanlığa güçlü bir şekilde bağlı bulunduğunu, bu düşmanlıkla güç kazandığını

göstermiştir. (Bergson, 1935; akt. Palaver, 2019, s.23) İki grup arasındaki husumete bağlı bulunan bu dayanışma ruhu, “parochial altruism (mahallî diğerkâmlık)” olarak isimlendirilmektedir. (Palaver, 2019, s.23) Samuel Bowles ise içerideki toplumla dışarıdaki düşman arasındaki bu ilişkinin, toplumsal hayatta gerekli olmasa da ortaya çıkması muhtemel bir model olduğunu belirtmiştir. (Bowles, 2008; akt. Palaver, 2019, s.25) Gerçekten de kutuplaştırıcı popülizm, siyasi hayatta, dış düşmanlara karşı mukavemet etme fikrine dayanan bir “mâhallî diğerkâmlık” örneği olarak boy göstermektedir. Bu uyum, popülist hareketlerin siyasi başarılarının en önemli sebeplerinden biridir.

“Mâhallî diğerkâmlık” genellikle dinî destekle kol kola yürümektedir. Yine Bergson, söz konusu kapalı toplumların, sosyal düzenin devamını temin eden “durağan” bir dinleri olduğunu gözlemlemiştir. (Bergson, 1935; akt. Palaver, 2019, s.23) Dost-düşman ilişkilerine dayanan bu düşüncenin dinen de desteklenmesinin bir görünümü olarak, Carl Schmitt, İncil’in “düşmanını sev!” emrini yalnızca özel alanla sınırlandırmaktadır. Ona göre burada söz konusu edilen, asla siyasi düşmanlar değildir. Nitekim bin yıllık Hıristiyan-Müslüman mücadelesinde hiçbir Hıristiyan’ın aklında “Avrupa’yı savunmaktansa, düşmanlarımıza duyduğumuz sevgiden ötürü Türklere veya Araplara bırakalım.” düşüncesi doğmamıştır. Aksine bugün dahi insanlar milliyetçiliği ve kültürel ayrımları tahkim etmek için sıklıkla dine referans göstermektedirler. (Schmitt, 2007; akt. Palaver, 2019, s.23-24) Huntington da dinin bu şekilde anlaşıldığının altını çizerek, kültürel aidiyetin dışarıdaki düşmanın varlığına bağlı olduğunu ve dinin de söz konusu dost düşman mücadelesi modelinin de önemli bir payandası olduğunu vurgulamakta ve şöyle demektedir: “Kim olduğumuzu, yalnızca kim olmadığımızı ve kime karşı olduğumuzu anlayarak bilebiliriz.” (Huntington, 1996; akt. Palaver, 2019, s.24)

Günümüze dair teşhisler, korku toplumlarının ortaya çıkmakta olduğunu göstermektedir. Sosyal gerileme, ilişkilerin kopması gibi korkular, modern insanın hayatını gittikçe daha fazla şekillendirmektedir. Çoğunluğu oluşturan sınıf kendi sosyal konumunun tehdit altında bulunduğunu, geleceğe dair beklentilerinin tehlikede olduğunu hissetmektedir. Öyle ki kişi, artık ait olmadığı bir dünyaya fırlatılmış bulunduğu hissine kapılmaktadır. İşte tam da bu duygular, Paul Zulehner’e göre, popülist hareketlere çıkmaktadır. Ona göre “Korku siyaseti; araya çitler germeye, Avrupa’yı bir istihkama çevirmeye, suça karşı daha fazla polis edinmeye, refah devleti fikrine karşı tedbirler almaya, Batı toplumunun kültürel saflığı uğruna savaşmaya ve bu şekilde İslamlaşma ile mücadeleye sebep olmaktadır.” (Zulehner, 2016b; akt. Palaver, 2019, s.24)

Popülistler, kutuplaştırıcı söylemlerini daha da cazip kılmak için insanların korkularını kullandıklarını bütünüyle inkâr etmemektedirler. Popülist bir parti olan Almanya İçin Alternatif Partisi (AfD) sabık başkanı Frauke Petri, “Çoğunluğu seferber etmek için korkan insanları kullanmaya ihtiyacımız var.” demiştir. (Jacobsen, 2016; akt. Palaver, 2019, s.24) Söz konusu korku siyaseti, bu korkuya sebep olmakla itham edilen kişilerin günah keçisi ilan etmektedir. Burada korkuları yöneten ve onları bir noktaya sevk eden demagoglar önemli bir rol oynamakta, insanların korkularını bir noktada teksif ederek onların önüne “bütün acıların sorumluları” olan günah keçileri atmaktadırlar. Popülizmin doğru işleyen bir demokrasiden ayrıldığı bir nokta da işte bu günah keçisi siyasetidir. Korku ve popülizm arasındaki bu sıkı irtibata dikkat çeken Zygmunt Bauman, yabancı düşmanlığı konusuna temas ederken, “Korku o derece yoğun ki, şayet yabancılar olmasaydı bile icat edilmeleri gerekecekti.” demektedir ve yakın zamandaki mülteci krizi esnasında Avrupa’daki korku borazanlığına işaret etmektedir. (Bauman, 2001; akt. Palaver, 2019, s.24) René Girard’a göre günah keçisi ilan etme, buhranların ve korkuların üstesinden gelmek için başvurulan eski bir yöntemdir. Böylece harekete geçirilen kalabalıklar günah keçisinin başına üşüşür. Yabancılar ve azınlıklar, en tipik günah keçileridir. (Girard, 1986; akt. Palaver, 2019, s.24)

Günümüz dünyasında korkuyu artıran ve böylece popülizmi körükleyen diğer sebeplere gelince, bunlardan bazıları; toplumdaki eşitsizliklerin artması ve bunun da refaha kavuşma inancını baltalaması, gittikçe artan ferdiyetçiliğin insanları zamanla birbirinden uzaklaştırması ve bu yalnızlığın korkuları tahrik etmesi olarak sayılabilir.

Walter Ötsch ise daha da derine inerek popülistlerin insandaki ölüm korkusunu kullandığına işaret etmektedir. Ona göre zamanında Naziler bugün ise sağ cenah popülistler, insanları, göçler yüzünden dillerinin ve nesillerinin ortadan kalkacağını öne sürerek korkutmaktadırlar. Yazar, kişinin kendi biyolojik ölümünden korkmasını, bu şekilde, farazi “biz”in ölümünden korkmasıyla irtibatlandırmaktadır. (Ötsch, 2017; akt. Palaver, 2019, s.25) Ölümlülüğün sosyal hayattaki rolünü açıklayan “korku yönetimi teorisi” de bu fikri doğrulamakta, hatta kültürlerin ve dinlerin de ölüm endişesini yenmek maksadına hizmet ettiğini ileri sürmektedir: Buna göre bastırdıkları ölüm korkuları ile bir anda karşı karşıya gelen insanlarda, toplulukla yakınlaşma davranışları güçlenmekte, bu da günah keçisi ilan etmeyle veya dost-düşman ilişkileri gibi yollarla tahkim edilmektedir. (Becker, 1997; akt. Palaver, 2019, s.25)

Ölüm korkusunu dengelemek için geliştirilen kültürel, dinî dünya görüşleri, insanlara özel kimseler olduklarını ve fiziki olarak ölseler de kimlik ve ruh olarak yaşamaya devam edecekleri fikrini telkin etmektedir. Ölüm korkusunun bu suretle zapt edilmesi, insanların kendileriyle benzeşmeyen, aynı fikirde olmayanları dışlamaları sonucunu da beraberinde getirmektedir. (Pyszczynski, Greenberg ve Solomon, 2008; akt. Palaver, 2019, s.25)

Öfke duygusuna fikren gerekçe sağlamak işlevi gördüğü ve böylece popülizme desteği körüklediği ifade edilen dine, popülizmi korkuya bağlayan bazı yazarlarca bu korkuyu körüklemekle itham edilmek yerine onu tamir etme görevi yüklendiği görülmektedir. (Palaver, 2019, s.22-29. Weisskircher, 2020, s.614-622)

3.5. TOPLU NARSİSİZM

Modern çağın ekonomik ve sosyokültürel değişiklikleri, kişilerin hayata dair yerleşik geleneksel algılarını ve beklentilerini sarsmakta ve geleneksel hiyerarşik ilişkileri yeniden düzenlemektedir. Bu durumun kişilerde yarattığı duygusal buhran ise popülist siyaset tarafında değerlendirilmekte, kişilere ait oldukları zümrenin esasında müstesna olduğu ve imtiyazlı bir muamele hak ettiği ancak bu hakkın başkalarınca gereği gibi tanınmadığı düşüncesi yani toplu narsisizm telkin edilmektedir.

Popülist desteği meydana getiren yapısal şartlar iki sınıfta incelenmektedir: Kültürel (kültürel varlığın gerilediği düşüncesi), ekonomik (küreselleşmenin kaybedenleri). Kültürel gerileme önermesine göre, savaş sonrası bilhassa Batı Avrupa'daki ekonomik refah; kendini özgürce ifade etme, eşitlik, müsamaha gibi değerler lehine bir kültürel değişiklik doğurmuştur. Bu durum ise etnik, kültürel, cinsel azınlıklar ve kadınlar gibi önceden dezavantajlı konumda bulunan sosyal zümrelere nispi bir serbestlik tanımış, böylece geleneksel hiyerarşilerin altını oymuştur. (Inglehart ve Norris, 2017; akt. de Zavala ve Keenan, 2020, s.2)

Ayrıca her gün gittikçe artan sayıda insan, hayattaki yeterlik ve kabiliyetlerinden bağımsız olarak aidiyet hissedebileceği olumlu bir kimlik bulmakta zorlanmaktadır. Çünkü küreselleşme, dünya vatandaşlığı kavramını teşvik eden, teknik ve ekonomik olmanın yanında aynı zamanda kültürel bir vakıdır. Dünya vatandaşlığı kimliğinin ayırıcı vasıfları ise açık fikirlilik, yeni ve farklı tecrübelerle hazır olmak, ferdiyetçilik, kendi yegâneliğinin farkına varmak gibi özelliklerle ayrılmaktadır. Bu esaslara bağlanan kişiler ise bir zümreye ihtiyaç duyma ve aidiyet duygusu gibi en çok alt işçi sınıfında görülen zihniyetleri reddetmektedir.

Bu zihniyetteki kişiler ise akılcı olmamakla ve eski kafalı olmakla yaftalanmaktadır. (Denz, 2006; akt. Spruyt, Keppens ve Droogenbroeck, 2016, s.337) İşte bilhassa sağ cenah popülist cereyanlar, modern çağın getirdiği bu zihniyet değişikliğine karşı bir tepki mahiyetindedir. Araştırmalar, popülist liderlere ve partilere olan desteğin, etnik ve dini çoğunluğa mensup yaşlı ve eğitimsiz kimseler gibi geleneksel olarak güçlü zümreler arasında en ziyade etkili olduğunu göstermektedir.

Ekonomik kaygı yahut küreselleşmenin kaybedenleri görüşüne göre ise artan iktisadi eşitsizlikler bazı sosyal grupların ihanete uğramış ve savunmasız hissetmelerine yol açmaktadır. Böylece bu gruplara mensup kimseler popülist söylemlere hassasiyet geliştirmektedir. Bununla birlikte bulgular göstermektedir ki popülist desteği körükleyen sebep, maddi olarak ekonomik kötüleşme değildir; aksine, kişinin kendini başkalarıyla kıyaslayarak kendisini adaletsiz şekilde fakir veya gerilemekte hissetmesidir. (Mudde ve Rovira Kaltwasser, 2018; akt. de Zavala ve Keenan, 2020, s.2) Bu kötüleşme, iktisaden müreffeh bir ülkenin ekonomik gelişiminin bazı kişilere kaybetme olarak yansısıyla daha da problemlili bir hal almaktadır. İster halihazırda hissedilsin isterse doğacağı öngörülün, söz konusu bu ekonomik dezavantaja, “toplu memnuniyetsizlik” (toplumun tamamının olumsuz olarak değerlendirilmesi, toplumun tehlike altında bulunduğu ve gerilemekte olduğu düşüncesi) (van der Bles vd, 2018; akt. de Zavala ve Keenan, 2020, s.2), “sosyal kötümserlik” (hayatın kötüleştiği, geleceğe dair pek bir ümit olmadığı düşüncesi) (Steenvoorden ve Harteveld, 2018; akt. de Zavala ve Keenan, 2020, s.2), “özlem dolu mahrumiyet” (sosyal, ekonomik ve siyasi statüdeki sübjektif gerileme algısı), (Gest, Reny ve Mayer, 2018; akt. de Zavala ve Keenan, 2020, s.2) “kuralsızlık algısı” (topluma güvenin, düzeni meşru görmenin ortadan kalkması ve ahlaki kıstasların aşınması) (Heydari vd., 2014; akt. de Zavala ve Keenan, 2020, s.2) şeklinde sıralanan durumlar eşlik etmektedir.

Popülizmi meydana getirdiğine işaret edilen bu şartların doğurduğu birikmiş memnuniyetsizliği değerlendiren popülist siyasetçiler, önemlilik duygusu değişen şartlardan etkilenen bu kişileri kuşatan ve onları haklı ve meşru gösteren bir sosyal aidiyet imajı üretmekte ve bunu yaymaktadırlar. Bu sosyal aidiyet, alışlageldik kavramları ve değerleri tehdit eden söz konusu değişikliklerin meydana getirdiği küskünlükler etrafında şekillendirilir ve bu küskünlüklere hak verir. Popülist söylem, küskünlerin esasında haklı olduğunu, dahası, millet kavramının tek gerçek ifadesi olduklarını öne sürer. Ayrıca bu kişilere neden imtiyazlı konumlarını kaybettiklerine ve bunun nasıl tamir edilebileceğine dair basit, ilk bakışta tutarlı ve cazip bir açıklama sunar. Gerçekten de popülizmin en belirgin bir özelliği de, toplumun

meselelerine son derece basitleştirilmiş ve genellikle tek boyutlu açıklamalar ve çözümler sunmasıdır. Aynı metodu Roosevelt, Luther King, Churchill, Che Guevara, Mandela gibi siyasiler de kullanmış ve bu sayede mesajlarının tutulmasını sağlamışlardır.

Toplu milli narsisizm, Amerika'da partililikten sonra, insanları Trump'a oy vermeye sevk eden ikinci faktör olarak görülmektedir. (Federico ve de Zavala, 2018; akt. de Zavala ve Keenan, 2020, s.3) Aynı şekilde İngiltere'de de göçmen karşıtlığı, İngiliz hayat tarzının tehdit altında bulunduğu gibi hususların tetiklediği toplu narsisizmin, AB'den ayrılmak lehine oy vermeye sıkı bir irtibatı bulunmaktadır. (de Zavala vd., 2017; akt. de Zavala ve Keenan, 2020, s.3)

Narsisizm söyleminin, söz konusu halkın müstesna ve haklı olduğuna dair iddialarına dair gösterdiği deliller farklılaşmaktadır: Toplumun benzersiz ahlakı, yüksek kültürü, Tanrı sevgisi, büyük acıları ve şehitlik kavramı vb. söylemlerin etkili olduğu görülmektedir. Örneğin Macaristan'da milli acılar ve şehitler vurgusu, Amerika'da ise ordu faktörü, toplu narsisizmi beslemekte kullanılmaktadır. Bekleneceği üzere, söz konusu toplumun alameti farikası olarak onun iyiliğini, hoşgörülülüğünü, güvenilirliğini öne çıkaran bir toplu narsisizm örneği bulunmamaktadır.

Theodore Adorno'ya göre toplu narsisizm, kişilerin kendilerini gerçekte var olan veya hayali bir üst kapsayıcı varlığa mensup addederek sosyal acizliklerini telafi etmelerinden ibarettir. Öyle ki eksikliğini hissettikleri özellikleri bu varlığa atfetmekte ve böylece dolaylı olarak bu özelliklere sahip olmaktadır. (Adorno, 1997; akt. de Zavala ve Keenan, 2020, s.4)

4. SONUÇ

Son yıllarda birbirinden her bakımdan farklı pek çok ülkede aynı siyasi üslubun, yani popülizmin aynı sıralarda kuvvet kazanmasının sebebi araştırmacılarca ele alınmış ve popülist seçmenlerin şikayetçi olduğu, varlığı ve yoğunluğu ülkeden ülkeye değişen belli başlı konuların kaynağına dair çalışmalar yapılmıştır. Buna göre literatürde ağırlık kazanan görüşe göre, popülist siyasete destek sağlayan esas sebep, küreselleşmenin ters yüz ettiği geleneksel iktisadi ve sosyal yapının kaybedenlerinin tepkileridir. Yine bazen küreselleşme başlığı altında incelenen bir başka sebep ise ekonomik eşitsizliklerdir. Söz konusu sebepleri psikolojik açıdan değerlendirerek popülizmin maddi sebepleri ne olursa olsun seçmenlerde ortak bir duygusal karşılığı olduğunu iddia eden değerlendirmeler de bulunmaktadır. Bunlar; popülizmi öfkeye, korkuya ve toplu narsisizme bağlayan araştırmalar olarak sıralanabilir.

Genel bir başlık mahiyetinde olan küreselleşme kavramı daha yakından incelendiğinde, popülizmin körükleyicisi olmak bakımından bu kavramın çok çeşitli değişiklikleri ifade ettiği görülür: 21. Yüzyılda, öteden beri süregelen üretim ve tüketim metotları köklü değişiklikler geçirmiştir. Buna bağlı olarak, mensuplarını iktisaden yüz üstü bırakmayacağından şüphe duyulmayan pek çok meslek grubu, eski itibarlarını kaybetmiştir. Bu mesleklerin mensupları eskisi gibi geleceğe güvenle bakamaz olmuşlar, gerileyen yahut gerileme riski taşıyan refahlarının ve emin olmadıkları geleceklerinin bu durumunun sorumlusunu aramaya başlamışlardır. Yine gerek savaşlar sebebiyle mecburen gerekse ekonomik sebeplerle rızai olarak gerçekleşen nüfus hareketleri, küreselleşmenin bir başka sonucu olarak gösterilebilir. Bilhassa batı ülkeleri yönünde meydana gelen söz konusu nüfus hareketleri, yönelikleri ülkelerdeki demografik yapıyı gözle görülür biçimde değiştirebilmektedir. Bu durum ise söz konusu ülkelerin vatandaşlarında milli, dini ve kültürel varlıklarının tehdit altında bulunduğu yönünde bir tepkiye sebep olmaktadır. Son olarak, dünyaya adeta tek bir merkezden empoze edilen, geleneksel dini ve kültürel bütün kıymet hükümlerine meydan okuyan, adeta bu kıymet hükümlerinin “doğru” dediğine “yanlış”, “yanlış” dediğine “doğru” diyen, “fazilet” kabul ettiğini “engel” olarak gören modern küresel zihniyet, bu suretle tersyüz ettiği geleneksel hiyerarşinin toplumdaki muhafazakâr savunucularından büyük bir tepki görmektedir.

Küreselleşmenin doğurduğu, saydığımız bu üç sosyal kriz; yoğunluğu ve biçimi değişiklik göstermekle birlikte, bugün açık ve liberal bir iktisadi sistemi benimsemiş, küresel sisteme entegre olmuş ve temsili demokrasilerle yönetilen ülkelerde gözle görülür bir hal almıştır. Söz konusu sosyal tepkiyi arkasına alan popülist siyaset ise dünyada büyük bir yükseliş kaydetmiştir. Bu itibarla, esasen popülist siyasetin yükselişinin, dünyanın bir maddi ve zihinsel sistemden bir başka maddi ve zihinsel sisteme geçiş safhasının bir ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu geçişi, kurumlarıyla, sistemiyle ve en önemlisi toplumuyla birlikte en başarılı şekilde gerçekleştirebilen ülkeler, popülist siyasetin tahribatından o denli hafif şekilde etkilenecektir. Şöyle ki;

Çalışmamızda da yer yer değinildiği üzere, her ne kadar krizi çözmek ve “küreselleşmenin mağdurları”na eski itibarlarını iade etmek vaadiyle siyaset yürütse de esasen popülist siyasetin kendi varlık kaynağı, düşmanlaştırma üzerinden yarattığı krizlerdir. Bu sebeple söz konusu iktisadi ve sosyal krizleri çözmek şöyle dursun, taze bir öfke halinde daima onun varlığını belli bir düzeyde devam ettirecek, yer yer yeni krizlerle de onu takviye edecektir. Çünkü, çalışmamamızda da ifade edildiği üzere, popülist siyaset, sosyal ve

ekonomik krizleri, halkın ve elitler ile onların menfaatlerine hizmet eden muhaliflerin çatışması şeklinde açıklamaktadır. Kendisini ise halk iradesinin yegâne meşru temsilcisi olarak sunan popülizm, kendi iktidarına tehdit olarak gördüğü kurumları etkisizleştirmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken ise hedef aldığı kurumları, bilhassa müphem tuttuğu elit kavramı içine konumlandırarak söz konusu mücadeleyi millet adına yürüttüğünü ifade etmekte, bu yolla icraatlarını meşrulaştırmaktadır.

Popülist siyasetin ülkedeki kurumlarda meydana getirdiği tahribat düzeyi ve bu tahribatın kalıcı sonuçlar doğurup doğurmayacağı hususu; söz konusu ülkede bilhassa anayasal kurumların yerleşikliği ve hukukun herkes tarafından saygı duyulan üstün ve bağımsız bir otoriter mevkiine kavuşup kavuşmadığı ile doğrudan ilişkilidir. Nitekim anayasanın toplumun her kesimi tarafından kabul gören bir sosyal sözleşme mahiyetinde olduğu, hukukun başkan dahil bütün kişi ve kurumların üzerindeki en üstün otorite görünümü arz ettiği Amerika'da Trump'un popülist siyaseti kurumlar ve hukuk üzerinde kalıcı bir tahribat meydana getirememiştir. Buna karşılık örneğin Macaristan'da popülizm, anayasal bir hal almış bulunmaktadır. Dolayısıyla, popülist siyasetin bir ülkede güç kazanıp esas teşkilatından hukukuna kadar o ülkenin kurumlarında onulmaz bir tahribata sebep olması ihtimaline karşı alınacak en güçlü tedbirler; o ülkedeki her kesimin benimseyeceği, üstünlüğünü ve doğruluğunu kabul edeceği anayasa ve kanunlar vücuda getirmek, ayrıca bu normların uygulayıcılarının yani yargının gücüne ve bağımsızlığına zarar vermemektir.

İfade edilmelidir ki küreselleşmenin yarattığı söz konusu toplumsal rahatsızlıklar, kökü itibarıyla büyük ölçüde gerçektir. Ülkelerin halkları, iktisaden güvende ve müreffeh olarak, sosyal bir barış içinde yaşamayı hak etmektedirler. Burada siyasetçinin görevi, söz konusu iktisadi ve sosyal krizlerin sebebini teşhis ederek onları doğru olarak isimlendirmektir. Yine siyasetçi, küresel değişmelerin getirdiği yeni taleplerin gereği olan modern eğitim ve iş imkanlarını yaratarak halka sunmalıdır. Böylece değişen iktisadi düzene intibak eden toplum bir bütün olarak, söz konusu değişiklik sürecini asgari bir psikolojik ve maddi zararlarla atlatabilecektir.

Bunun yanında siyasetçiler, sosyal barışı ve birlikte yaşama kültürünün tesisini hedeflemeli, bu yolda kapsayıcı ve güven verici söylemler üretmelidirler. Toplumun belli kesimlerinin siyasetçiler tarafından unutulmuşluk ve yüz üstü bırakılmışlık hissine kapılmaları, buna tepki olarak ise kendilerine sahte bir değer atfeden popülist söylemlerin peşinden gitmeleri ancak bu sayede önlenbilir. Nitekim batı Avrupa ülkelerinde de her ne

kadar popülist siyaset güç kazanışsa da halen iktidara gelememiş olmasının sebebi, yerleşik siyasi partilerin, muhaliflerine dahi popülistlerin verdiğiinden daha fazla güven vermesine bağlanmaktadır. Gerçekten de popülizme karşı en büyük silah; kapsayıcı, birleştirici ve değer verici bir politika takip etmek olacaktır. Belli kesimlerin, yeni düzen tarafından değerlerinin bilinmediği inancıyla, kendilerine gerçeklik zemininden uzaklaşmak derecesinde seçkin bir aidiyet hikayesi sunan popülizme yönelikleri hesaba katılırsa; popülist siyasete karşı geleneksel siyasetçilerin yapması gereken, halkın küresel değişmelere intibak etmesini sağlayacak sosyal ve iktisadi politikaları hayata geçirmek ve elbette bunun yanında muhaliflerine de kendi seçmeniymişçesine değer veren, toplumun her kesiminin eşdeğerliliği prensibinden taviz vermeyen söylemle siyaset yapmaktır.

KAYNAKÇA

1. Aiginger, K. (2020). Populism: Root Causes, Power Grabbing and Counter Strategy. *Intereconomics: Review of European Economic Policy*. 55.2: 38-42. <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2020/number/1/article/populism-root-causes-power-grabbing-and-counter-strategy.html> (30 Ocak 2021).
2. Bergh, A. ve A. Kärnä. (2020). Globalization and Populism in Europe. *Public Choice*. (published online). <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11127-020-00857-8> (30 Ocak 2021).
3. Bischi, G. I., F. Favaretto ve E. J. S. Carrera. (2020). Long-Term Causes of Populism. *Journal of Economic Interaction and Coordination*. (published online). <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11403-020-00300-7> (30 Ocak 2021).
4. Bugaric, B ve A. Kuhelj. (2018). Varieties of Populism in Europe: Is the Rule of Law in Danger?. *Hague Journal on the Rule of Law*. 10.1: 21-33. <https://link.springer.com/article/10.1007/s40803-018-0075-4> (30 Ocak 2021).
5. De Zavala, A.G. ve O. Keenan. (2020). Collective Narcissism as a Framework for Understanding Populism. *Journal of Theoretical Social Psychology*. (published online). https://www.researchgate.net/publication/342739859_Collective_narcissism_as_a_framework_for_understanding_populism (30 Ocak 2021).
6. Deviney, T. M. ve C. A. Hartwell. (2020). Varieties of Populism. *Global Strategy Journal*. 10.1: 32-66. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/gsj.1373> (30 Ocak 2021).
7. Friedman, J. (2018), A Note on Populism and Global Systemic Crisis. *Economic Anthropology*. 5.1: 135-137. <https://doi.org/10.1002/sea2.12108> (30 Ocak 2021).
8. Gold, R. ve T. Fetzer. (2020). The Economic Causes of Populism. *Global Solutions Journal*. 5: 72-77.

https://www.global-solutions-initiative.org/wp-content/uploads/2020/04/GSJ5_Gold_Fetzer.pdf (30 Ocak 2021).

9. Hah, X.B.K. (2020). Is Globalization in Decline? Rise of Populism as a Threat to Globalization. *Tamkang Journal of International Affairs*. 23.3: 165-184.
10. Jay, S., A. Batruch, J. Jetten, C. Mc Garty ve O. T. Muldoon, (2019). Economic Inequality and the Rise of Far-Right Populism: A Social Psychological Analysis. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 29.5: 418-428. https://www.researchgate.net/publication/334371778_Economic_inequality_and_the_rise_of_far-right_populism_A_social_psychological_analysis (30 Ocak 2021).
11. Margalit, Y. (2019), Economic Insecurity and the Causes of Populism, Reconsidered. *Journal of Economic Perspectives*. 33.4: 152-170. <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.33.4.152> (31 Ocak 2021).
12. Milner, H. V. (2019). Globalisation, Populism and the Decline of the Welfare State. *Survival*. 61.2: 91-96.
13. Nolan, B. (2016). Globalisation, Inequality and Populism. *Journal of the Statistical & Social Inquiry Society of Ireland*. 46:110-116.
14. Nowakowsky, A. (2020). Do Unhappy Citizens Vote for Populism. *In European Journal of Political Economy*. (published online), <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2020.101985> (30 Ocak 2021).
15. Palaver, W. (2019). Populism and Religion: On the Politics of Fear. *Dialog: A Journey of Theology*. 58.1: 22-29. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/dial.12450> (30 Ocak 2021).
16. Rico, G., M. Guinjoan ve E. Anduize. (2017). The Emotional Underpinnings of Populism. *Swiss Political Science Review*. 23.4: 444-461. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/spsr.12261> (31 Ocak 2021).
17. Rodrik, D. (2018). Populism and the Economics of Globalization. *Journal of International Business Policy*. 1.1-2: 12-33. https://drodrik.scholar.harvard.edu/files/dani-rodrik/files/populism_and_the_economics_of_globalization.pdf (30 Ocak 2021).
18. Rooduijn, M. (2014). The Nucleus of Populism: In Search of the Lowest Common Denominator. *Government and Opposition*. 49.4: 572-598. <https://www.jstor.org/stable/26350350> (30 Ocak 2021).
19. Smith, R. C. (2019). Will Populism Kill Globalization?. *The Independent Review*. 24.3: 433-440. https://www.independent.org/pdf/tir/tir_24_3_07_smith.pdf (30 Ocak 2021).
20. Stanojevic, A., A. Akkerman ve K. Manevska. (2020). Good Workers and Crooked Bosses: The Effect of Voice Suppression by Supervisors on Employees' Populist

Attitudes and Voting. *Political Psychology*. 41.2: 363-381.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/pops.12619> (30 Ocak 2021).

21. Spruyt, B., G. Keppens ve F. van Droogenbroeck. (2016). Who Supports Populism and What Attracts People to It?. *Political Research Quarterly*. 69.2: 335-346.
<https://www.jstor.org/stable/44018014?seq=1> (30 Ocak 2021).
22. Weisskircher, M. (2020). The Strength of Far-Right AfD in Eastern Germany: The East-West Divide and the Multiple Causes Behind Populism. *The Political Quarterly*. 91.3: 614-622. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1467-923X.12859> (30 Ocak 2021).
23. van Leeuwen, E. S., S. H. Vega ve V. Hogenboom. (2020). Does Population Decline Lead to a Populist Voting Mark-up? A Case Study of the Netherlands. *Policy and Practice*, (published online).
<https://rsaiconnect.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/rsp3.12361> (30 Ocak 2021).